

**Ο Πόντος στην ύστερη Οθωμανική Αυτοκρατορία
(1774-1908)
Κοινωνία και Οικονομία**

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

UNIVERSITY STUDIO PRESS

UNIVERSITY STUDIO PRESS

Εκδόσεις Επιστημονικών Βιβλίων & Περιοδικών

Πρώτη έκδοση: Θεσσαλονίκη, Δεκέμβριος 2018 ISBN 978-960-12-2422-0

Η μερική ή ολική ανατύπωση είτε η καθ' οιονδήποτε τρόπον αναπαραγωγή του βιβλίου, καθώς και η φωτοτύπηση τμήματος ή ολόκληρου του βιβλίου, χωρίς την έγγραφη άδεια του εκδότη τιμωρείται από το νόμο.

© ΕΔΡΑ ΠΟΝΤΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΑΠΘ

© UNIVERSITY STUDIO PRESS A.E.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: Αρμενοπούλου 32, 546 35

ΑΘΗΝΑ: Σόλωνος 94, 106 80

Τηλ. 2310 208731, 2310 209637, Fax 2310 216647

E-mail: info@universitystudiopress.gr

Ιστοσελίδα: www.universitystudiopress.gr

Εικόνα εξωφύλλου

Λήψη της κεντρικής αγοράς (μειντάνι) της Τραπεζούντας (1877).

Φωτογράφος: Dmitri Ivanovich Ermakov (Τιφλίδα, 1846 - 1916).

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ-ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΝΕΟΤΕΡΗΣ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ
ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑΣ

ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ,
ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ,
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

**Ο Πόντος στην ύστερη Οθωμανική Αυτοκρατορία
(1774-1908)
Κοινωνία και Οικονομία**

3ο ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΠΟΝΤΙΑΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

Θεσσαλονίκη, 18 – 20 Νοεμβρίου 2016

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

Επιμέλεια

Θεοδόσιος Αρ. Κυριακίδης – Κυριάκος Στ. Χατζηκυριακίδης

UNIVERSITY STUDIO PRESS

Εκδόσεις Επιστημονικών Βιβλίων & Περιοδικών

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2018

3ο ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΠΟΝΤΙΑΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

Θεσσαλονίκη, 18 – 20 Νοεμβρίου 2016

Ο Πόντος στην ύστερη Οθωμανική Αυτοκρατορία (1774-1908) Κοινωνία και Οικονομία

Χορηγός:
Φιλανθρωπικό Ίδρυμα
Ιβάν Σαββίδη

Συνδιοργάνωση:
Ερευνητικό Κέντρο
Αγίου Γεωργίου Περιστερεώτα

Επιστημονική Επιτροπή

Άρτεμις Ξανθοπούλου-Κυριακού, Ομότιμη Καθηγήτρια ΑΠΘ
Διονύσιος Βαλαής, Αναπληρωτής Καθηγητής ΑΠΘ
Φωκίων Κοτζαγιώργης, Επίκουρος Καθηγητής ΑΠΘ
Δημήτρης Παπασταματίου, Λέκτορας ΑΠΘ
Αντωνία Κυριαζή, Λεκτορας ΑΠΘ
Θεοδόσιος Κυριακίδης, Διδάκτωρ ΠΔΜ
Κυριάκος Χατζηκυριακίδης, Διδάκτωρ ΑΠΘ

Οργανωτική Επιτροπή

Άρτεμις Ξανθοπούλου-Κυριακού, Ομότιμη Καθηγήτρια ΑΠΘ
Θεοδόσιος Κυριακίδης, Διδάκτωρ ΠΔΜ
Κυριάκος Χατζηκυριακίδης, Διδάκτωρ ΑΠΘ
Νικόλαος Μισολίδης, Υπ. Διδάκτωρ ΑΠΘ
Θεοχάρης Αναγνωστόπουλος, Υπ. Διδάκτωρ ΑΠΘ

Γραμματεία

Χαράλαμπος Γάππας
Μαρία Φράγκου
Στυλιανή-Χριστίνα Αποστολίδου
Γεώργιος Αλούπης
Ιγνάτης Αθανασίου
Ελένη Κατή
Αλεξάνδρα Περχανίδου
Νίκος Ιορδανίδης
Φωτεινή Τσιρώνη
Γεώργιος Πολύχρους
Μαριλένα Σταμούλη

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 18 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2016

18:00 – 18:45 Προσφωνήσεις – Χαιρετισμοί

18:45 – 19:30 Πασχάλης Κιτρομηλίδης
Η μαρτυρία της εθνογραφίας του Μικρασιατικού Πόντου. Διαπιστώσεις και προκαταρκτικά συμπεράσματα.

ΣΑΒΒΑΤΟ 19 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2016

Πρωινές Συνεδρίες

ΠΟΛΙΤΙΚΗ – ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Προεδρείο: Ι. Χασιώτης

10:00 – 10:20 Akitsu Mayuzumi

The Russian diplomatic intervention in the Ottoman-Crimean relations after the treaty of Küçük Kaynarca (1774).

10:20 – 10:40 Tom Sinclair

The 1838 Anglo-Ottoman Agreement and its Effect on the Pontus.

10:40 – 11:00 Κυριάκος Χατζηκυριακίδης

Η οικονομία του βιλαετίου Τραπεζούντας μέσα από τις εμπορικές εκθέσεις του Βρετανού Προξένου Alfred Biliotti (1873-1885).

11:00 – 11:20 Sezai Balci/ Merve Kalafat Yilmaz

Captian Yorgi Konstantinidi: Mayor of Kerasounta (1829-1904).

11:20 – 11:40 Συζήτηση

ΠΟΛΕΙΣ ΚΑΙ ΥΠΑΙΘΡΟΣ

Προεδρείο: Π. Κιτρομηλίδης

12:00 – 12:20 Cafer Sarıkaya

Samsun as a Greek City in the late Ottoman Empire.

12:20 – 12:40 Θωμάς Αλεξιάδης

Η Αμισός (Σαμψούντα) στην ύστερη οθωμανική αυτοκρατορία (1774-1908): Οικονομία.

12:40 – 13:00 Ελένη Γαβρά

Ορεινοί οικισμοί της ηπειρωτικής ενδοχώρας στον ιστορικό Πόντο κατά τον 19ο αιώνα έως τις αρχές του 20ού. Χωρικές εξαρτήσεις και επιρροές.

13:00 – 13:20 Συζήτηση

Απογευματινές συνεδρίες

18:00-18:30 Erik Zürcher
Conditional equality – Young Turk attitudes towards Ottoman Christians 1906-1926.

ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Προεδρείο: Ε. Αμοιρίδου

18:30 – 18:50 Zeynep Turkeyilmaz
“Küpcüoğlu led astray these ignorant Muslims:” Istavris’ Struggle for Re-Christianization in the Ottoman Archives (1882-1918).

18:50 – 19:10 Elcin Macar
The Protestant Greeks of Pontus: A Reassessment.

19:10 – 19:30 Emzar Kakhidze
Historical Background of Formation of National Consciousness of Georgian Muslims.

19:30 – 19:50 Θεοδόσιος Κυριακίδης
Συμπόρευση και ανταγωνισμοί των Μεγάλων Δυνάμεων στο ιεραποστολικό πεδίο. Ο αντίκτυπος στον Πόντο.

19:50 – 20:10 Ευστράτιος Βαχάρογλου – Χρήστος Ψάλτης
Αστήρ του Πόντου: Η συνεισφορά του εβδομαδιαίου περιοδικού της Τραπεζούντας στη διανοητική ανάπτυξη, την ηθική καλλιέργεια και την ενημέρωση των πολιτών του Πόντου (1884-1885).

20:10 – 20:30 Συζήτηση

ΚΥΡΙΑΚΗ 20 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2016

ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΑ

Προεδρείο: T. Sinclair

- 11:00 – 11:20 Ευριπίδης Γεωργανόπουλος
Τα πληθυσμιακά στοιχεία για τον Πόντο (1870-1912): κριτική προσέγγιση και συγκριτική παρουσίασή τους.
- 11:20 – 11:40 Αντώνης Κλάψης
Ο ελληνικός πληθυσμός του Πόντου στις αρχές του 20ού αιώνα. Μία δημογραφική ανάλυση.
- 11:40 – 12:00 Βλάσης Αγτζίδης
Οι μετακινήσεις των ελληνικών πληθυσμών από τον οθωμανικό Πόντο στα ρωσικά εδάφη μέσα από το περιοδικό «Εύξεινος Πόντος» της Τραπεζούντας.
- 12:00 – 12:20 Prof. Marine Giorgadze
Pontic Greeks in Ajara (Georgia).
- 12:20 – 12:40 Αγνή Κολιαδήμου-Ιάκωβος Μιχαηλίδης
Ο Ρωσοοθωμανικός πόλεμος του 1877-1878 και ο απόηχός του στην Τραπεζούντα μέσα από τις ελληνικές προξενικές εκθέσεις.
- 12:40 – 13:00 Συζήτηση
- 13:00 – 13:30 Πορίσματα – Λήξη Συνεδρίου

Περιεχόμενα

Εισαγωγή <i>Θεοδόσιος Αρ. Κυριακίδης – Κυριάκος Στ. Χατζηκυριακίδης</i>	11
Πρόλογος <i>Άρτεμις Ξανθοπούλου-Κυριακού</i>	13
Η μαρτυρία της εθνογραφίας του Μικρασιατικού Πόντου. Διαπιστώσεις και προκαταρκτικά συμπεράσματα <i>Πασχάλης Κιτρομηλίδης</i>	19
The Young Turk attitude towards the Ottoman minorities: an offer of conditional equality <i>Erik Zürcher</i>	31
Transformation of Ottoman-Crimean relations and Russian intervention after the treaty of Kuchuk Kainardji (1774) <i>Akitsu Mayuzumi</i>	39
The 1838 Anglo-Ottoman Commercial Convention, the Trebizond Trade and the city of Samsun <i>Tom Sinclair</i>	49
Η οικονομία του βιλαετίου Τραπεζούντας μέσα από τις εμπορικές εκθέσεις του Βρετανού Προξένου Alfred Biliotti (1873-1885) <i>Κυριάκος Χατζηκυριακίδης</i>	67
Captian Yorgi Konstantinidi: Mayor of Kerasounta (1829-1904) <i>Sezai Balci/ Merve Kalafat Yılmaz</i>	87
Η Αμισός στην ύστερη οθωμανική αυτοκρατορία (1774-1908): Οικονομία <i>Θωμάς Αλεξιάδης</i>	123
Ορεινοί οικισμοί της ηπειρωτικής ενδοχώρας στον ιστορικό Πόντο κατά τον 19 ^ο αιώνα έως τις αρχές του 20 ^ο . Χωρικές εξαρτήσεις και επιρροές <i>Ελένη Γαβρά</i>	131
The Protestant Greeks of Pontus: A Reassessment <i>Elçin Macar</i>	155

Συμπόρευση και ανταγωνισμοί των Μεγάλων Δυνάμεων στο ιεραποστολικό πεδίο. Ο αντίκτυπος στον Πόντο <i>Θεοδόσιος Κυριακίδης</i>	163
Αστήρ του Πόντου: Η συνεισφορά του εβδομαδιαίου περιοδικού της Τραπεζούντας στη διανοητική ανάπτυξη, την ηθική καλλιέργεια και την ενημέρωση των Ελλήνων του Πόντου (1884-1885) <i>Ευστράτιος Βαχάρογλου – Χρήστος Ψάλτης</i>	177
Τα πληθυσμιακά στοιχεία για τον Πόντο (1870-1912): κριτική προσέγγιση και συγκριτική παρουσίασή τους <i>Ευριπίδης Π. Γεωργανόπουλος</i>	199
Ο ελληνικός πληθυσμός του οθωμανικού Πόντου στις αρχές του 20 ^{ου} αιώνα. Μία συγκριτική δημογραφική ανάλυση <i>Αντώνης Κλάψης</i>	223
Pontic Greeks in Ajara (Georgia) (The history of migration and settlement) <i>Prof. Marine Giorgadze</i>	245
Ο Ρωσοοθωμανικός πόλεμος του 1877-1878 και ο απόηχός του στην Τραπεζούντα μέσα από τις ελληνικές προξενικές εκθέσεις <i>Αγνή Κολιαδήμου</i>	257

Εισαγωγή

Έχουν παρέλθει ήδη δεκατέσσερα χρόνια από τη διοργάνωση του 1ου Επιστημονικού Συμποσίου «Περί Πόντου», όπως το είχαμε ονομάσει τότε, οραματιζόμενοι ένα πεδίο συνάντησης παλαιότερων και νέων επιστημόνων που έλκονται στα ερευνητικά τους ενδιαφέροντα από τον γεωγραφικό χώρο που ονομάζεται «Πόντος». Είναι αλήθεια ότι στην αρχή η προσέγγιση ήταν ελληνοκεντρική, αλλά ωστόσο επιχειρήθηκε σταδιακά μια ολοένα και μεγαλύτερη και βαθύτερη εξέταση της παρουσίας και των μη ελληνορθόδοξων πληθυσμών στον ιστορικό Πόντο και την ευρύτερη παρευξείνια ζώνη.

Τα προηγούμενα χρόνια, πριν από το αναφερόμενο 1ο Συμπόσιο «Περί Πόντου», δεν υπήρχε σταθερό σημείο συνάντησης των εν λόγω ερευνητών, παρά μόνο μια «συνύπαρξη» εκδοτική -με εξαιρέσεις κάποιες ημερίδες και ορισμένα συνέδρια. Αυτή η «συνύπαρξη» ήταν εφικτή μέσω του πολύτιμου ιστορικού περιοδικού «Αρχαίον Πόντου» της Επιτροπής Ποντιακών Μελετών (ΕΠΜ). Κατά συνέπεια, μέσα από τη δραστηριότητα της ΕΠΜ δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση κυρίως στις βυζαντινές σπουδές, στη γλωσσολογία και στη λαογραφία, λόγω των προσωπικών ενδιαφερόντων των επιστημόνων που προΐσταντο της Επιτροπής και των ανθρώπων που βρίσκονταν κοντά της, ήδη από το πρώτο μισό του 20ού αιώνα.

Με άλλα λόγια με τη δημιουργία του θεσμού των Διεθνών Συνεδρίων Ποντιακών Ερευνών δόθηκε η δυνατότητα στους επιστήμονες που ασχολούνται συστηματικά με την έρευνα της ιστορίας του Πόντου να αποκτήσουν ένα σταθερό «σημείο συνάντησης» και, επιπλέον, να παρουσιάζουν και να δημοσιεύουν τα πορίσματα των πολυετών ερευνών τους ή ακόμη και ερευνών μικρότερης κλίμακας και πρώιμων συμπερασμάτων τους, ώστε μέσα από τον επιστημονικό διάλογο να προκύπτουν γόνιμες επιρροές και αλληλεπιδράσεις.

Η δημιουργία και κυρίως η διατήρηση ενός θεσμού, όπως είναι οι συγκεκριμένες επιστημονικές συναντήσεις, δίνουν όχι απλά το στίγμα των νεότερων ερευνών, αλλά και τη δυνατότητα, με την πάροδο του χρόνου, της μακράς διάρκειας και του αντικατοπτρισμού των διαφόρων φάσεων και τάσεων έρευνας του συγκεκριμένου επιστημονικού πεδίου. Εκτός των πρόδηλων σκοπός αυτών των συναντήσεων είναι επίσης και η χαρτογράφηση του πεδίου, της ανθρωπογεωγραφίας διεθνώς γύρω από τις ποντιακές έρευνες. Παράλληλα αυτές λειτουργούν και ως «φροντιστήριο» για τους νεότερους ερευνητές, τόσο του Τμήματος Ιστο-

ρίας-Αρχαιολογίας όσο και του Τμήματος Θεολογίας ΑΠΘ, οι οποίοι πλαισίωσαν δημιουργικά και στήριξαν την οργάνωση του 3ου Διεθνούς Συνεδρίου Ποντιακών Ερευνών. Το συνέδριο αποτέλεσε ένα ουσιαστικό «βήμα» έκφρασης και έθεσε τη βάση για την περαιτέρω συνέχιση του επιστημονικού διαλόγου.

Στα δυο προηγούμενα συνέδρια (2004 και 2008) εξετάσαμε τα αποτελέσματα των νεότερων ερευνών σε μια μεγάλη χρονική έκταση, από τους αρχαίους χρόνους μέχρι και τους νεότερους. Ουσιαστικά αυτό το χρονικό εύρος δεν έδινε τη δυνατότητα τής σε βάθος μελέτης και της αναλυτικής συζήτησης στις παρουσιαζόμενες εισηγήσεις. Η εμπειρία, λοιπόν, των δυο προηγούμενων συνεδρίων μάς οδήγησε στη σκέψη να περιορίσουμε το εύρος της χρονικής προσέγγισης από τη μια και από την άλλη να θέσουμε, ίσως στο μέλλον, ακόμη πιο ξεκάθαρα, επιμέρους θεματικές ενότητες. Σκοπός είναι πλέον οι ειδικότερες θεματικές αναζητήσεις που κάθε φορά προτάσσονται, να εξαντλούνται στο μέγιστο δυνατό βαθμό ή τουλάχιστον να αποτελούν χρήσιμα εργαλεία για την αξιοποίηση της έρευνας και την περαιτέρω εξέλιξή της.

Το 3ο Διεθνές Συνέδριο με τον τίτλο: «Ο Πόντος στην ύστερη Οθωμανική Αυτοκρατορία (1774-1908): Κοινωνία και Οικονομία» προσείλκυσε το ενδιαφέρον έγκριτων και έμπειρων μελετητών του Πόντου της Ελλάδας και του εξωτερικού, καθώς και το ενδιαφέρον νέων επιστημόνων και υποψηφίων διδασκτόρων που άρχισαν να προσανατολίζονται στο ερευνητικό τους ενδιαφέρον σε ανερευνήτες πτυχές της ιστορίας του Πόντου.

Αξίζει να σημειώσουμε ότι η συνδιοργάνωση του 3ου συνεδρίου από Τμήματα της Φιλοσοφικής και της Θεολογικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης έθεσε ήδη σε νέα βάση την όλη διοργάνωση. Επιπροσθέτως, με τη δημιουργία της Έδρας Ποντιακών Σπουδών στη Φιλοσοφική Σχολή του ΑΠΘ τα Διεθνή Συνέδρια Ποντιακών Ερευνών βρίσκουν πια τη φυσική τους «στέγη», αφού οι πρωτεργάτες της διοργάνωσής τους στελεχώνουν τη πρόσφατα ιδρυμένη Έδρα.

Στην παρούσα έκδοση διατηρήθηκε, κατά το δυνατόν, η σειρά του προγράμματος του συνεδρίου, η οποία άλλωστε θεματικά είχε διαμορφωθεί με βάση τις προταθείσες εισηγήσεις. Οι θεματικοί άξονες και τα περιεχόμενα του παρόντος τόμου περιγράφονται αδρομερώς στον πρόλογο από την πρόεδρο της επιστημονικής επιτροπής του Συνεδρίου κα Άρτεμη Ξανθοπούλου-Κυριακού, την οποία και από τη θέση αυτή ευχαριστούμε ολοθύμως για το ενδιαφέρον της και τη σταθερή και ανιδιοτελή βοήθειά της. Τέλος, ευχαριστίες οφείλουμε στο σύνολο της Επιστημονικής και της Οργανωτικής Επιτροπής καθώς και στη γραμματεία του Συνεδρίου, για τον κόπο που κατέβαλαν και την πρόθυμη κατάθεση της γνώσης και εμπειρίας τους. Εκτιμούμε ότι το συνέδριο υπήρξε επιτυχημένο και αποτελεί ουσιαστική συμβολή στην πρόοδο των Ποντιακών Σπουδών.

Θεοδόσιος Κυριακίδης Κυριάκος Χατζηκυριακίδης

Πρόλογος

Στόχος του Συνεδρίου, όπως δηλωνόταν στην πρόσκληση ενδιαφέροντος, ήταν η εξέταση θεμάτων που αφορούσαν την περιοχή του Πόντου κατά τη διάρκεια της σημαντικότερης για την Οθωμανική Αυτοκρατορία περιόδου με την οικονομικο-πολιτική διείσδυση των Ευρωπαίων, τη σταδιακή κάθοδο της Ρωσίας στη Μαύρη Θάλασσα και τον Καύκασο, αποτέλεσμα κυρίως των ρωσοτουρκικών συγκρούσεων, τα επαναστατικά κινήματα στις ευρωπαϊκές της κτήσεις, αλλαγές που την οδήγησαν στην υιοθέτηση Μεταρρυθμίσεων και εκσυγχρονισμό των ποικίλων θεσμών της.

Ο στόχος φιλόδοξος, βοήθησε, ωστόσο ν' αναδειχθούν κάποιοι από τους προβληματισμούς μας, όπως λ.χ. η αναζήτηση νέων εμπορικών δρόμων και η διαμόρφωση συνθηκών κατάλληλων για τις εμπορικές ανταλλαγές (Tom Sinclair, Κυρίακος Χατζηκυριακίδης), οι αλλαγές στη σύνθεση του πληθυσμού, στα υπό διαμόρφωση αστικά κέντρα κυρίως του παράλιου Πόντου (Cafer Sarikaya, Θωμάς Αλεξιάδης, Ελένη Γαβρά), η πολιτισμική τους έκφραση (Ευστράτιος Βαχάρογλου-Χρήστος Ψάλτης), η διευκόλυνση της ιεραποστολικής δράσης της καθολικής και της προτεσταντικής Εκκλησίας, ιδιαίτερα μετά τη δημιουργία (1850) του καθολικού και του προτεσταντικού μιλλέτ (Elcin Macar, Θεοδόσης Κυριακίδης), αλλά και η με αφορμή τις περιπέτειες της οικογένειας Κιουπτσιόγλου (Κιουπτσιόδη) αναφορά στην καθυστερημένη αναγνώριση των κρυπτοχριστιανών Σταυριωτών (Zeynber Turkyilmaz), διαδικασία ενίσχυσης της εθνικής συνείδησης των γεωργιανικής καταγωγής μουσουλμάνων της Ατζαρίας (Emzar Kachidze).

Σημαντικές για τη ζωή των οικισμών του Πόντου υπήρξαν οι πληθυσμιακές ανακατατάξεις, ένα είδος ανταλλαγής πληθυσμών, απότοκο της διαδικασίας καθόδου των Ρώσων στον Καύκασο (1801-1878). Σε κάποιες από τις όψεις του αναφέρθηκαν οι Βλάσης Αγτζίδης, Marine Giorgadze και Αγνή Κολιαδήμου-Ιάκωβος Μιχαηλίδης. Τη δημογραφική εικόνα της περιοχής, όπως αυτή είχε διαμορφωθεί στις αρχές του 20ού αι. προσέγγισαν οι Ευριπίδης Γεωργανόπουλος και Αντώνης Κλάψης.

Τους ευχαριστούμε όλους που μοιράστηκαν μαζί μας πορίσματα των ερευνών τους και μας βοήθησαν να συνειδητοποιήσουμε για μία φορά ακόμη πόσο μακρύς είναι ο δρόμος που έχουμε να διανύσουμε, αν σκεφθούμε πόσο λίγα γνωρίζουμε για τη συμβίωση, τις οικονομικοκοινωνικές σχέσεις και επαφές, για την καθημε-

ρινότητα των ανθρώπων πέρα από τις ποικίλες διαχωριστικές γραμμές της γλώσσας, της θρησκείας, της εθνικότητας, στοιχεία που καθόρισαν την τύχη τους κατά τη διαδικασία μετατροπής της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας σε Έθνος- Κράτος. Τα ερωτηματικά μας πολλαπλασιάστηκαν με την εισήγηση του καθηγητή Eric Zürcher και την αναζήτηση των λόγων που οδήγησαν τους Νεότουρκους στην αναθεώρηση της στάσης τους απέναντι στους χριστιανούς υπηκόους τους.

Ευχαριστούμε τον κ. Akitsu Mayuzumi που με την εισήγησή του μας θύμισε ότι Πόντος είναι η θάλασσα, στην περίπτωση μας ο Εύξεινος Πόντος, και πόσο επηρέασε την οθωμανική εξουσία η σταδιακή αλλαγή του καθεστώτος στις περιοχές που ελέγχονταν από αυτήν, όπως λ.χ. το Χανάτο της Κριμαίας (είχε προστεθεί στις κτήσεις της το 1475).

Ο κ. Πασχάλης Κιτρομηλίδης, αντίθετα, μέσα από το πλούσιο υλικό το αποθησαυρισμένο στο Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών μάς έκανε κοινωνούς της επίπονης προσπάθειας για τον εντοπισμό ελληνοκατοικημένων οικισμών, διάσπαρτων εντός και εκτός του ιστορικού Πόντου.

Ο σκοπός του Συνεδρίου να λειτουργήσει ως πεδίο κατάθεσης νέων μελετών από παλιούς και νεότερους ερευνητές και να προαγάγει τη διεπιστημονική-διαθεματική προσέγγιση των ιστορικών αυτών ζητημάτων, φάνηκε να υλοποιείται, αν κρίνουμε από την παρουσίαση εισηγήσεων από πανεπιστημιακούς καθηγητές στο τέλος της πανεπιστημιακής τους σταδιοδρομίας, εν ενεργεία καθηγητές και διδάσκοντες σε Πανεπιστήμια, διδάκτορες, υποψήφιους διδάκτορες, ερευνητές. Μπορούμε να αισιοδοξούμε για το μέλλον των Ποντιακών Ερευνών.

Άρτεμις Ξανθοπούλου-Κυριακού

Χαιρετισμός Εναρκτήριας Συνεδρίασης

Αξιότιμε Κύριε εκπρόσωπε του Παναγιωτάτου Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης, αγαπητοί συνάδελφοι, φοιτήτριες και φοιτητές,

Κυρίες και Κύριοι

Καλωσορίζω την παρουσία σας στην εναρκτήρια τελετή του 3ου Διεθνούς Συνεδρίου Ποντιακών Ερευνών, διοργανωτές του οποίου είναι ο Τομέας Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας και Λαογραφίας του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας, της Φιλοσοφικής Σχολής, ο Τομέας Εκκλησιαστικής Ιστορίας, Χριστιανικής Γραμματείας, Αρχαιολογίας και Τέχνης του Τμήματος Θεολογίας της Θεολογικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης με συνδιοργανωτή το Ερευνητικό Κέντρο του Αγίου Γεωργίου Περιστερεώτα.

Σύντομη Ιστορική αναδρομή:

Το Διεθνές Συνέδριο Ποντιακών Ερευνών φιλοδοξεί ν' αποτελέσει το βήμα της επιστημονικής έκφρασης και ανταλλαγής απόψεων όσων ασχολούνται με θέματα σχετικά με την ιστορία του Πόντου από την αρχαιότητα μέχρι τη σύγχρονή μας εποχή.

Το ξεκίνημα αποτέλεσε το 1ο Συνέδριο που πραγματοποιήθηκε στην πόλη μας το 2004 (30 Ιαν.-1 Φεβρ.) με τιμώμενους επιστήμονες τον Οδυσσέα Λαμψίδα (+2006) διακεκριμένο ποντιολόγο, επί σειρά ετών Πρόεδρο της Επιτροπής Ποντιακών Μελετών και τον Anthony Bryer (±Οκτώβριος 2016), ομότιμο τότε καθηγητή Βυζαντινής Ιστορίας του Πανεπιστημίου του Birmingham, ιδρυτή του Κέντρου Βυζαντινών, Οθωμανικών και Νεοελληνικών Σπουδών του ίδιου Πανεπιστημίου, του οποίου τα συγγράμματα έχουν σφραγίσει τη μεσαιωνική ποντιολογία της τελευταίας τεσσαρακονταετίας - κατά την εκτίμηση του βυζαντινολόγου, συναδέλφου Αλέξη Σαββίδη. Η απουσία τους δημιούργησε σημαντικό κενό στον τομέα των Περί Πόντου Ερευνών.

Το 2ο Διεθνές Συνέδριο Ποντιακών Ερευνών πραγματοποιήθηκε, στα τέλη Σεπτεμβρίου του 2008 στη Δράμα, με την πολύπλευρη και ενεργό υποστήριξη της εκεί Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης. Τιμώμενα πρόσωπα ήταν ο Sergei P. Karpov, καθηγητής μεσαιωνικής ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Λομονόσοφ της Μόσχας και ακαδημαϊκός. Στο ίδιο Συνέδριο τιμήθηκε η μνήμη του γεννημένου στο Βα-

τούμ (1908) Οδυσσέα Δημητριάδη, ο οποίος διατέλεσε επί σειρά ετών διευθυντής ορχήστρας στην Όπερα και το Μπαλέτο Μπολσόϊ της Μόσχας (1965-1972). Πέθανε στην Τιφλίδα το 2005.

Κύριοι διοργανωτές των δύο Συνεδρίων, που αναφέρονταν στον Πόντο από την αρχαιότητα μέχρι τη σύγχρονη εποχή, ήταν το Ίδρυμα Αγίου Γεωργίου Περιστερώτα, η Εύξεινος Λέσχη Θεσσαλονίκης και η Μέριμνα Ποντίων Κυριών.

«Ξορκίζοντας τη λήθη», και με αρκετή σχετικά χρονική απόσταση από τα δύο προηγούμενα, συνεχίζουμε σήμερα με το 3ο Διεθνές Συνέδριο Ποντιακών Ερευνών, περιορισμένο θεματικά και χρονικά, όπως δηλώνεται στον τίτλο του (ο λόγος για την οικονομία και την κοινωνία), σε μία περίοδο (τέλη 18ου-αρχές 20ού αι.) πολλαπλών ανατροπών στην πορεία της πολυπολιτισμικής και πολυεθνικής μέχρι τότε Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Οι συνάδελφοι καθηγητές, οι διδάκτορες και υποψήφιοι διδάκτορες από τα Πανεπιστήμια της Ιαπωνίας, Γεωργίας, Τουρκίας, Κύπρου, και της πατρίδας μας, οι οποίοι μας τιμούν με τη συμμετοχή τους, θα μας βοηθήσουν να προσεγγίσουμε κάποιες από τις πλευρές του θέματος.

Στην υλοποίηση του Συνεδρίου συνέβαλε αποφασιστικά η χορηγία του Φιλανθρωπικού Ιδρύματος Ιβάν Σαββίδη, στο οποίο εκφράζουμε τις ευχαριστίες μας. Η Επιτροπή Ποντιακών Μελετών ανταποκρινόμενη σε σχετικό αίτημά μας διέθεσε για τους εισηγητές, ως «αντίδωρο» (κατά την έκφραση του Προέδρου της Χρήστου Γαλανίδη που μας τιμά με την παρουσία του), βιβλία των εκδόσεών της. Μνημονεύω το ένα από αυτά: Πρόκειται για τα Πρακτικά του 12ου Διεθνούς Επιστημονικού Συμποσίου, που έγινε το 1978 στο Birmingham, και ήταν αφιερωμένο στο Βυζαντινό Εύξεινο Πόντο. Ψυχή του Συμποσίου υπήρξε ο Anthony Bryer.

Ο χρήσιμος δίγλωσσος οδηγός της πόλης μας, ευγενική προσφορά του Δήμου Θεσσαλονίκης προς τους ομιλητές, θ' αποτελέσει, πιστεύω, αφορμή για καλύτερη γνωριμία τους μ' αυτήν –αναφέρομαι φυσικά σε όσους την επισκέπτονται για πρώτη φορά.

Ως Πρόεδρος της Επιστημονικής Επιτροπής του Συνεδρίου αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω τα υπόλοιπα μέλη της Επιστημονικής και Οργανωτικής Επιτροπής των δύο Τομέων, όσο και τους εθελοντές, φοιτητές και υποψήφιους διδάκτορες, που προσφέρουν τη βοήθειά τους για την καλύτερη δυνατή οργάνωσή του. Διερμηνεύοντας και τη δική τους πρόθεση, δηλώνω ότι είμαστε στη διάθεσή όλων σας κατά τη διάρκεια της διεξαγωγής του.

Άρτεμις Ξανθοπούλου-Κυριακού

Εισηγητές

Akitsu Mayuzumi, Assoc. Professor, University of Tokyo, amayuzumi@yahoo.com

Πασχάλης Κιτρομηλίδης, Ομ. Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Αθηνών, rkitrom@eie.gr

Thomas Sinclair, Professor of Turkish History, sinclair@ucy.ac.cy

Κυριάκος Χατζηκυριακίδης, Επ. Καθηγητής Έδρας Ποντιακών Σπουδών, ΑΠΘ, kyriakoschatz@hist.auth.gr

Balci Sezai, Assoc. Professor, University of Giresun, balcisezai@gmail.com

Merve Kalafat Yilmaz, Post-graduate student, Istanbul University, kalafatmerve@gmail.com

Θωμάς Αλεξιάδης, Θεολόγος-Δρ. Ιστορίας, thomasalexiadis@hotmail.com

Ελένη Γαβρά, Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, egavra@uom.gr

Eric Zürcher, Professor, University of Leiden, e.j.zurcher@hum.leidenuniv.nl

Elcin Macar, Professor, Yildiz Technical University, elcinmacar@yahoo.com

Θεοδόσιος Κυριακίδης, Επιστημονικός συνεργάτης Έδρας Ποντιακών Σπουδών, ΑΠΘ, pontosteo@hotmail.com

Ευστράτιος Βαχάρογλου, Θεολόγος-Δρ. Ιστορίας, efsttheo@yahoo.com

Χρήστος Ψάλτης, Φιλολόγος-Θεολόγος, Υπ. Διδ. Α.Π.Θ., psaltischristos@yahoo.gr

Ευριπίδης Π. Γεωργανόπουλος, Δρ. Νεότερης Ιστορίας, euripidesg@yahoo.gr

Αντώνης Κλάψης, Επ. Καθηγητής Πολιτικής και Διπλωματικής Ιστορίας, Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφου, a.klapsis@nup.ac.cy

Marine Giorgadze, Professor, Batumi Shota Rustaveli State University, marinagiorgadze@bsu.edu.ge

Αγνή Κολιαδήμου, Δρ. Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας, akoliadimou@yahoo.gr

